

**העותרים:** **אנואר סולימאן ארבאב איסמעיל ואח'**  
ע"י עו"ד עודד פלר ואח'  
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל  
רח' נחלת בנימין 75, תל אביב  
טל': 03-5608185; טל' נייד: 052-2547163; פקס: 03-5608165  
דוא"ל: oded@acri.org.il

#### נגד

**המשיבים:** **נציב בתי הסוהר ואח'**  
ע"י פרקליטות המדינה  
משרד המשפטים, ירושלים

### הודעה מטעם העותרים

בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד מיום 8.5.2017 ומיום 14.5.2017 מתכבדים העותרים להגיש הודעתם. כיוון שהעותרים אינם רואים את הדברים עין בעין עם המשיבים אין ביכולתם להגיש הודעה משותפת. על דעת ב"כ המשיבים, עו"ד רועי שויקה, הצדדים יבקשו שתינתן למשיבים אפשרות להגיש הודעתם עד ליום 6.8.2017.

#### הביקורים במתקן חברת ההסעדה והשינויים בתפריט

1. נביא כלשונם את דבריו של מר הגוס טקאלה, מבקש מקלט מאריתריאה המוחזק ב"חולות", אשר סייע בתיאום הביקורים בחברת ההסעדה והשתתף בהם. תצהירו מצורף להודעה זו:

"ביום 29.5.2017 נקבע מפגש בחברת ההסעדה נורקייט בבית-שמש. אני ארגנתי עבור שב"ס את רשימת השוהים בחולות שלקחו חלק במפגש.

לפני המפגש התבקשנו להעביר לשב"ס רשימה של השינויים שאנו מבקשים בתפריט המזון בחולות. נאמר לנו, שלא יכולים להיות שינויים גדולים, ושאנחנו יכולים לבקש להחליף פריטים בתפריט בפריטי מזון אחרים מהתפריט. כלומר, לא לגוון את האוכל בפריטים חדשים, אלא להסיר מהתפריט מזון שאנחנו לא אוהבים ולהחליפו במזון אחר שנמצא כבר בתפריט וניתן ממילא. עוד נאמר, שהמזון צריך להיות זול, ושאי אפשר לבקש אוכל יקר. למשל, אמרו לנו שלא נבקש סטייקים או בשר כבש.

משום כך, ביקשנו החלפת פריטים בסיסיים במזון בפריטים אחרים שנמצאים כבר בתפריט. למשל, החלפת נקניקיות חריפות (שמוגשות לפעמים) בנקניקיות לא חריפות (שגם הן מוגשות לפעמים), כך שכל הנקניקיות יהיו לא חריפות. גם הנקניקיות הלא

חריפות אינן טעימות, אבל הן טעימות יותר מנקניקות חריפות, ולכן יכולנו לבקש אותן. עוד למשל, החלפת מנה של אורז ואפונה בקוסקוס עם ירקות – כלומר, הקוסקוס שהוגש כבר קודם לכן, יוגש מעתה במקום אורז עם אפונה. עוד למשל, החלפת סלט טונה בטונה שמוגשת ממילא; החלפת סלט כרוב עם גזר בסלט עגבניות שמוגש ממילא; וכו'.

יש שני מאכלים – האחד מעדשים והשני מגרגירי חומוס – שמשום מה בחברת ההסעדה סבורים שהם מאכלים אריתריאים. הם קוראים בטעות לתבשיל העדשים "שורו" (שירו), ולא שורו, הוא תבשיל מקמח חומוס ולא מעדשים), ולתבשיל החומוס קוראים בטעות טומוטומו (טומוטומו הוא תבשיל מקטניות גרוסות ולא מגרגירי חומוס שלמים). הבהרנו שהתבשילים הללו לא טעימים, לא מבושלים נכון ולא מתובלים כמו שצריך.

במפגש ביום 29.5.2017 השתתפו שוהים מחולות, אנשים מחברת ההסעדה, אנשי שב"ס ובא כוחנו. אמרו לנו שחלק מהדברים הבסיסיים יוחלפו בדברים בסיסיים אחרים מתוך התפריט. משמעות הדברים, כאמור, שיש עוד מאותו דבר, ופחות מדברים אחרים שאמרנו שאיננו רוצים לאכול. בנוסף, מאז הביקור אנחנו מקבלים פעם בשבוע קבב וכנפי עוף, שהוספו לתפריט. הקבב והעוף מוכנים באופן סביר.

עוד התלוננו על כך שהאורז, שמשמש בסיס לכל ארוחה, הוא יבש וקשה, ולטעמנו – לא מבושל. סטלה, המבשלת של חברת ההסעדה, הסבירה במפגש שהאורז מבושל במתקן בבית-שמש, לאחר מכן מקורר, נשלח לחולות, ושם מחומם שוב כעבור יומיים. מטבע הדברים, היא הסבירה לנו, אורז שבושל, קורר ומחומם שוב לאחר יומיים הוא במרקם שונה וקשה יותר. כל מי שקירר סיר עם אורז וניסה לחמם אותו כעבור כמה ימים, יודע שהוא קשה ולא טעים. עוד התלוננו שהביצים הקשות אינן טעימות ושיש להן טעם לוואי, וביקשנו שישלחו ביצים קשות בקליפתן. הוסבר לנו, שיש עקרונות של בריאות שאינם מאפשרים זאת וחייבים לשלוח ביצים מקולפות. עוד הוסבר לנו, שהביצים מבושלות במתקן חברת ההסעדה בבית-שמש, מקולפות, ואז מושמות בנוזל משמר. כשהן מוגשות בחולות מוציאים אותן מן הנוזל המשמר ומכאן טעם הלוואי.

הוגשו לנו לטעימה תבשילי העדשים והחומוס. תבשיל העדשים היה לא טעים, ובתבשיל החומוס לא הסכמנו לגעת אפילו. הבהרנו שאנחנו לא רוצים כלל את תבשיל החומוס. משום כך הוצע על ידי אנשי חברת ההסעדה ושב"ס שנחזור למקום במועד מאוחר יותר עם אנשים משלנו שיודעים לבשל, כולל שף אריתריאי שאנחנו נביא, על מנת ללמד להכין תבשילי קטניות.

בהמשך לכך נקבע שביום 5.7.2017 נשוב למקום – אני וחברי ברהנה ממתקן חולות – יחד עם גרה גברהמדן, שף שניהל בעבר מסעדה אריתריאית, על מנת ללמד לבשל תבשילי קטניות אריתריאים. חשוב להדגיש, הסכמנו לחזור למקום, על חשבוננו, יחד עם גרה, שכלל אינו שוהה בחולות, אלא בא בהתנדבות ועל חשבון יום עבודה רק על מנת לסייע לשפר את איכות המזון. ראינו שבסיכום שב"ס לביקור במתקן גם גרה כונה "שוהה". כנראה שכולנו נתפסים אותו הדבר.

עוד חשוב להדגיש, שאין שום בעיה ללמוד בישראל לבשל אוכל אריתריאי או אתיופי (מדובר באותו מטבח). יש מסעדות רבות ואנשים רבים שמומחים לכך. יש חנויות רבות שיש בהן המצרכים הדרושים לבישול. אנחנו לא אחראים ולא צריכים להסעיד 1,700 אנשים בחולות. אם יש עניין כן לדאוג שלפחות חלק מהאוכל יותאם למוחזקים בחולות, וללמוד להכינו כראוי, יכלה חברת ההסעדה ללמוד לעשות זאת. למרות זאת, לא נראה שבחברת ההסעדה התאמצו לצאת לשטח וללמוד, או להזמין אליהם מי שיוכל ללמד. הטילו עלינו לעשות זאת.

לצורך כך, לפני המועד שנקבע מסרנו רשימת מצרכים שנחוצים לבישול תבשילי קטניות: (א) ברברה (תערובת תבלינים); (ב) שירו (תערובת קמח חומוס עם תבלינים); (ג) גרגירי

חומס אתיופי שיש להשרות מבעוד מועד. מדובר במרכיבים בסיסיים של המטבח האריתריאי/אתיופי שכאמור אין כל בעיה להשיגם בישראל. לבא כוחנו נמסר שאין לחברת ההסעדה אפשרות להשיג את הדברים. ברור לנו שכלל לא התאמצו, ובכל זאת הצענו שאנחנו נביא את הדברים לצורך לימוד הבישול. בתגובה נאמר לנו, שלא יאפשרו להכניס שום מזון שנביא שאינו נושא חותמת "כשר למהדרין".

כשהגענו למתקן מלווים בבא כוחנו, נהג בנו יוסי, מנהל המתקן, בגסות, ואמר שניתן לסטלה, המבשלת, מתכונים, על מנת שתבשל. שאלנו לשם מה הטרחנו עצמנו ובאנו, ויוסי אמר שאינו יודע, ושלא יאפשר לאף אחד מאיתנו להתקרב למטבח. הוא אמר שכדי לבשל צריכים אישורים רפואיים שאין לנו. הרגשנו מבוזים ומושפלים. בנוסף יוסי אמר, שאין לחברת ההסעדה חומס מושרה, ושהיא משתמשת אך ורק בחומס סנפרוסט קפוא. לגבי תבלינים הוא הבהיר, שהבעיה אינה שאי אפשר להשיגם, אלא שהם לא מוכנים לקנות אותם. הם עובדים עם תבלינים רגילים שלהם, שהם כשרים למהדרין ומעוקרים, ואף אחד לא מתכוון כלל להתאמץ לקנות ברברה או תערובת שירו.

באנו על מנת ללמד להכין שלושה תבשילים בסיסיים – תבשיל עדשים (עדאס), תבשיל קמח חומס (שירו) ותבשיל גרגירי חומס עם פלפל. את תבשיל העדשים מתבילים בברברה, את השירו מכינים, כאמור, מתערובת מתאימה, ואת תבשיל החומס מכינים מגרגירי חומס אתיופי שהושרו ובושלו עם תבלינים. לא היתה דרך להכין אותם בתנאים האלה. אפשר להכין תבשיל עדשים, שאינו עדאס, ואפשר להכין תבשיל חומס עם פלפלים מגרגירים קפואים שבושלו, אבל ללא תיבול מתאים זה לא זה. בכל זאת, הרכבנו במקום מתכונים כמיטב היכולת בהתאם למה שיש לחברת ההסעדה.

לאחר שהגיע למקום נציג שב"ס, אסף, הוסכם שגרה בלבד יצטרף לסטלה במטבח, וילווה אותה כשהיא מבשלת תבשיל עדשים ותבשיל חומס בתנאי שהוא לא יגע בשום דבר. חרף ההשפלה, ומתוך רצון לסייע, הסכמנו. בהמשך לכך, בעודנו ממתינים לסטלה ולגרה, ראינו שתלוי במקום שלט שמבהיר שהם אינם מתירים למי שאינם יהודים לבשל במטבח (כך נכתב בשלט: "עובדים יקרים! בהוראת הרבנות חל איסור מוחלט למי שאינו יהודי להיות שותף בבישולי האוכל הכולל: ערבוב מחבתות, פתיחת וסגירת תנורים, הכנסת אוכל למחבתות וכל דבר שיש בו תחילת בישול ולא רק במחבת עצמו. הפעולה המותרת היא אך ורק להוציא אוכל ממחבתות כשהאוכל מוכן לגמרי והמחבת כבויה. אוכל שימצא שהתבשל בצורה שאינה מותרת יזרק מיד! והעובד יתבקש לבירור בעניין. בברכת שלא יצא דבר תקלה על ידינו"). לא רצו לומר לנו את הדברים.

בסיום הבישול הוגשו לנו תבשיל עדשים ותבשיל חומס שהם טובים ממה שמוגש לנו כיום בחולות. נאמר שמעתה יבשלו אותם. יחד עם זאת, חשוב להדגיש, שאלה אינם תבשילים מסורתיים שלנו, והם אינם מבושלים ומתובלים באופן שבו אנו מכינים אותם.

אם כן, עשינו כמיטב יכולתנו לסייע, והאוכל השתפר מעט, אבל חשוב להבין – אנחנו עדיין אוכלים אוכל בסיסי, דל ולא טעים, שהוא ודאי לא האוכל שלנו. מדי יום יש אורז יבש וקשה בן יומיים, שקורר וחומם שוב. אנחנו מקבלים ביצים משומרות, תבשילים בסיסיים וירקות שחתוכים באופן גס. אין די פירות ואין מגוון שלהם. גם בחגים אין שום דבר מיוחד. אנחנו אוכלים הרבה לחם."

העתק תצהירו של מר טקאלה מצ"ב ומסומן א'.

העתקי סיכומים שערך שב"ס לביקורים במתקן חברת ההסעדה מצ"ב ומסומנים ב'.

2. אף שזהו אינו עניינה של העתירה, העותרים מודים לבית המשפט הנכבד על החלטתו לנסות ולסייע בשיפור תפריט המזון ב"חולות", וידגישו כי עשו כמיטב יכולתם לסייע בכך בעצמם: נציגי השוהים בליווי בא כוח העותרים הגיעו למתקן חברת ההסעדה בבית-שמש פעמיים; הם גייסו שף אריתריאי כדי לנסות ולסייע; הם העבירו את רשימת המצרכים הדרושים לבישול מבעוד מועד; ואף התנדבו לרכוש על חשבונם את המצרכים הדרושים ללימוד בישול מותאם. מעבר לכך – האחריות רובצת לפתחם של שב"ס וחברת ההסעדה ששכר.

#### פסק הדין בבג"ץ 4386/16

3. אם כן, עתירה זו מתמקדת בהכנסת מזון על ידי השוהים ב'חולות' למתקן ובצריכתו על ידם. היא אינה עוסקת במזון שמסופק לשוהים על ידי שב"ס (פסקה 28 לעתירה). מחובתו של שב"ס לספק מזון לשוהים במרכז לא נובע פטור מן החובה הנוספת לכבד את חירותם של השוהים ב'חולות' לצרוך מזון כאוות נפשם, על פי בחירתם. זכותם של השוהים ב'חולות', שרוצים בכך, להכניס למתקן מזון, להתקינו ולצרוך אותו, אינה באה במקום חובתם של המשיבים לספק לשוהים במרכז מזון. כפי שהרחבנו בעתירה, חוסר העצמאות של השוהים ב'חולות' והעדר שליטה ביכולתם לצרוך מזון כאוות נפשם פוגעים קשות בכבודם ובחירותם, והם מן המאפיינים של הפעלת המרכז, המטשטשים את ההבדלים בינו לבין בית סוהר.

4. ביום 13.6.2017 ניתן פסק דינו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 4386/16 **מדיו נ' נציבות בתי הסוהר**. פסק הדין, שניתן במאוחד בארבע עתירות, עוסק בסוגיות שונות הנוגעות להפעלת מרכז "חולות". סוגיית המזון והכנסתו למתקן לא נדונה, שכן היא נשמעת בפני מותב נכבד זה (ר' פסקה י' לפסק הדין).

5. ההליך עסק, בין היתר, בפרשנות הוראות תמ"א 46 על נספחיה המנחים, וזאת לצורך קביעת המספר המקסימאלי של שוהים בחדר ב'חולות'. בית המשפט הנכבד קיבל את עמדת העותרים, ופסק כי כל הוראה במסמכי התכנית המנחים, כמו הנספח החברתי והפרוגרמה המפורטת, שקולה להוראה מהוראות תקנות התכנית המחייבות, ככל שאין סתירה בינה לבין הוראה במסמך מחייב אחר (פסקה צב לפסק הדין). ובעניינו – הוראות הנספח החברתי לתמ"א, הכוללות, בין היתר, התייחסות מפורשת לסוגיית הבישול העצמי על ידי השוהים במרכז, לרבות הקמת שני מטבחונים בכל אגף, המצוידים בכירה חשמלית, כיוור ומשטחים – הינן הוראות מחייבות (יצוין, כי הוראות אלה כלולות גם במסמך הפרוגרמה המפורטת, המפנה בעניין זה לנספח החברתי).

6. עוד עסק ההליך, בין היתר, בחפצים שהכנסתם למרכז נאסרה, ואשר בעקבות הגשת העתירה ומתן צו על תנאי היקפם צומצם. בית המשפט הנכבד פסק מפי המשנה לנשיאה רובינשטיין, כי "אין מנהל המרכז רשאי לאסור אלא אותם חפצים שהחזקתם או הכנסתם למרכז עלולה לסכן את הביטחון, הבטיחות, הסדר והמשמעת" (פסקה קיז), וכי על רשימת הפריטים האסורים בהכנסה ובהחזקה "לעלות בקנה אחד עם אופיו האזרחי של המתקן" (פסקה קיח). עוד נפסק, כי על שב"ס לבחון במשך שלושה חודשים את השלכותיה של הרשימה שגיבש בעקבות הצו על תנאי על זכויות השוהים ב'חולות', וכי בעתיד הקרוב עליו לעשות ככל הניתן לפשט את הרשימה ולהופכה מסוימת יותר, ולא במסגרת קטגוריות, וכל זאת "בהתאם לעיקרון המנחה כי מרכז השהיה נועד לשמש כמתקן אזרחי" ו"מבלי לנקוט במדיניות מחמירה יתר על המידה" (פסקה קכא). לצד זאת, בית המשפט ביטל את האיסור על הכנסתם והחזקתם של חומרי ניקוי בקובעו כי איסור זה אינו סביר. המשיבים

קבעו איסור על הכנסתם והחזקתם של חומרי ניקוי משום החשש מפני חומרים אסורים, והוסיפו וטענו – ממש כבענייננו – שלשוהים מסופק כל צרכם וכי ביכולתם להשיג את כל הנחוץ במרכז המכר במתקן על חשבון דמי הכיס – 16 ₪ ביום – שאותם הם מקבלים. השופט רובינשטיין דחה את עמדת המשיבים ופסק, שלשוהים עומדת הזכות להשתמש בחומרים ובתכשירים שליבם חפץ בהם (פסקה קכב).

7. השופטת ברק-ארז הקדישה את עיקר חוות דעתה לעתירה שעניינה החפצים האסורים בהחזקה. נקודת המוצא של החוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט), התשי"ד-1954 בכל הנוגע להכנסת חפצים למתקן, קבעה השופטת ברק-ארז, היא שהחזקת חפצים במתקן היא מותרת כל עוד לא נאסרה, ופרשנות החוק "מובילה למסקנה כי הכלל אמור להיות היתר להכנסת חפצים, בעוד המגבלות החלות על כך צריכות להיות החריג" (פסקה 6). ועוד :

"כידוע, בהתאם לפסיקתו של בית משפט זה, מתקן "חולות" אינו מתקן כליאה, ולכן אל לו לעטות על עצמו אצטלה שתדמה אותו לכה. נקודת המוצא היא שהשוהים בו הם אנשים בני חורין, אשר בשל תלאות חייהם, מחד גיסא, ושיקולים הנוגעים להגנת האינטרס הציבורי בישראל, מאידך גיסא, נדרשים לשהות בו. שמירת כבוד האדם של השוהים כמי שחירותם לא ניטלה מהם מחייבת התייחסות זהירה ומידתית להגבלות על החזקת חפצים שונים על-ידם במקום.

ההקפדה על היקף ההגבלות החלות בתחום זה היא חשובה מאחר שאין מדובר בנושא שהוא פחות ערך או טריוויאלי. ההגבלות על הכנסת חפצים למתקן יוצרות חיץ בין עולם ה"חוץ" לבין עולם ה"פנים" של המתקן, כך שהנכנס אליו צריך להשיל מעצמו את הדברים שבהם עסק ואת החפצים המלווים אותו, ולהיכנס למעין "בועה" מופרדת שבה יש לו עצמיות נפרדת ומפוקחת.

על כך ניתן להוסיף, ולו כהיבט משני בנסיבות העניין, כי לאפשרות להכניס חפצים אל תוך מתקן "חולות" יש, כפי שהוסבר, אף משמעות מטריאלית, בהתחשב בכך שהשוהים בו מקבלים "דמי כיס" מצומצמים יחסית. לכן, האפשרות להכניס חפצים אל תוך המתקן, ובכלל זה מתנות שקיבלו, מאפשרת לשוהים להגדיל את "עוגת" הקיום שלהם.

מכל מקום, העיקר הוא בכך שחייהם של בני אדם מעוצבים ומאופיינים במידה רבה על-ידי הפרטים ה"קטנים" המלווים אותם. לא אחת פרטים אלה מגדירים ומעצבים את האינדיווידואליות שלנו. הם מכוננים זיכרונות, רגשות ואף תקוות לעתיד, ובכך נותנים ביטוי לאישיותו של כל אדם. קל להבחין בכך שההגבלות ברשימה שבפנינו כוללות גם חפצים שלהם, באופן פוטנציאלי, משמעות רגשית ותרבותית, כדוגמת כלי נגינה. אין בכך כדי למנוע הגבלה על הכנסתם של כלי נגינה מסוימים, אך הזהירות שאמורה ללוות החלטה על כך צריכה להיות ברורה. כלי נגינה אינם רק מקור אפשרי ל"רעש", קושי שעליו הצביעו המשיבים, אלא גם דרך לנחמה [...].

על כן, נקודת המוצא בכל הנוגע להכנסת חפצים למתקן אמורה להיות נדיבה (בכפוף למגבלות הנדרשות לשם שמירה על בטחון המתקן והשוהים בו). עליה לבטא את ההכרה בכך שאמנם בית אין לשוהים ב"חולות", אך לפחות תחושה של "בית מעט" יכולה להיות להם, ולו כאורחים נוטים ללון. " (פסקאות 7-12).

8. אם כן, פסק הדין בבג"ץ 4386/16 מורה, כי הוראות תמ"א 46 על נספחיה מחייבות – ומכאן שמחייבות גם לעניין הקמת מטבחים לשימוש השוהים – ועל המשיבים להקפיד כי המתקן לא ינוהל כבית סוהר, אלא כמתקן אזרחי בו נשמרים כבודם וחירותם של השוהים. בית המשפט הנכבד קיבל

את עמדת העותרים לעניין פרשנות החוק; לעניין טיבו וטבעו של המתקן; לעניין החובה להיזהר בהטלת איסורים על הכנסת דברים למתקן; לעניין הצורך הרגשי והתרבותי בדברים מסוימים שאין לאוסרם; ולעניין המשמעות הפרקטית-קיומית שיש לאפשרות לקבל ולהכניס למתקן דברים, שעה שלשוהים אין כל הכנסה. הדברים כולם נכונים ובעלי משמעות רבה אף יותר שעה שמדובר באוכל, והעותרים הרחיבו בעתירתם בעניין זה (ר' בהרחבה פסקאות 24-27 לעתירה).

9. בפועל השוהים ב"חולות" אינם רשאים להכניס למתקן שום דבר מזון ומשקה: לא בקבוק משקה, לא כריך, לא פרי, לא ירקות ולא חטיף. על האבסורד שביישום תוצאת פסק הדין בבג"ץ 4386/16 למול האיסור על הכנסת מזון עמד מר טקאלה בפסקה האחרונה לתצהירו:

"אני חוזר על כך, שאנחנו רוצים להכניס אוכל משלנו, ולבשל בעצמנו ולעצמנו את האוכל שלנו. זה החיים שלנו – לאכול ולשתות מה שאנחנו רוצים ואוהבים, לגוון את האוכל שלנו, לאכול יחד עם חברים. עתה, לאחר שבית המשפט התיר להכניס לחולות מוצרי ניקוי אין שום הצדקה שלא נוכל להכניס גם אוכל ושתיה. למעשה, כיום מותר להכניס בקבוק של שמפו לחולות, קופסה של סבון ושקית עם קרם, אבל אסור להכניס בקבוק מים, קופסה עם פשטידה או שקית של פירות. זה אבסורד."

מכל הטעמים שפורטו בכתבי הטענות, בדיונים ובתגובה זו יתבקש בית המשפט הנכבד לעשות את הצו על תנאי למוחלט.

16 ביולי 2017

---

עודד פלר, עו"ד

ב"כ העותרים